

הקודם קבע ת"א שהרקיע הוא "בְּמַצִּיעוֹת מֵאָה", כלומר תלוי במרחק שווה בין המים התחתונים לעליונים. ואם כך היה לו לתרגם "המים אשר מעל לרקיע" – "מֵאָה דְּעֵלְוֵי לְרָקִיעָא", כי אינם סמוכים לרקיע אלא גבוהים הרבה מעליו?

אכן ביחס למים העליונים מצינו שתי מסורות אגדה. למסורת על המים העליונים "התלויים במאמר" הרחק מהרקיע, מתבקש לתרגם "מֵאָה דְּעֵלְוֵי לְרָקִיעָא".³⁴ ואולם לרוב המסורות שני רקיעים הם, ואצל הרקיע העליון יש "כדמות מים".³⁵ נמצא שלאותן מסורות, המים העליונים אכן סמוכים לרקיע ומדויק תרגום "מֵאָה דְּמִיעַל לְרָקִיעָא".³⁶

א, ט וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקְווּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל מְקוֹם אֶחָד וְתִרְאָה הַיִּבְשָׁה וְיִהְיֶה בֵּין וָאֶמֶר ה' יִתְפַּנְשׁוּן מֵאָה מִתַּחַת שְׁמַיָא לְאַתֵּר חַד וְתַתְּחִי יבִשְׁתָּא וְהָהּ בֵּין

קנש - קיבוץ ואסיפה פועל "קוה" שבבניין נפעל משמעו, נאסף, נתקבץ, כגון "וְנִקְווּ אֵלֶיהָ כָּל הַגּוֹיִם לְשֵׁם ה'" (ירמ' ג יז). וכן כתב רד"ק "יקוו המים, מקוה מים – ענינם עניין קבוץ" ("שרשים", קוה). על דרך זו תרגם אונקלוס "יִקְווּ הַמַּיִם" – "יִתְפַּנְשׁוּן מֵאָה", בפועל הארמי "כנש" שמשמעו קיבוץ ואסיפה, השווה: "וַיֵּאָסֶף לָבֶן אֶת כָּל אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם" (בר' כט כב) "וַיִּכְנַשׁ לָבֶן"; "וַיֵּצֶפֶר יוֹסֵף בָּר" (שם מא מט) "וַיִּכְנַשׁ יוֹסֵף"; "הִקְבְּצוּ וְשָׁמְעוּ בְּנֵי יִעֲקֹב" (שם מט ב) "אֶתְפַּנְשׁוּ וְשָׁמְעוּ"; "וַיִּקְהַל מֹשֶׁה" (שם' לה א) "וַיִּכְנַשׁ מֹשֶׁה".³⁷

א, י וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַיִּבְשָׁה אֶרֶץ וּלַמָּקוֹה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים וַיִּרְא אֱלֹהִים כִּי טוֹב וַיִּקְרָא ה' לַיִּבִשְׁתָּא אֶרְעָא וּלְבֵית כְּנִישָׁת מֵאָה קָרָא יַמִּי וְחִזָּא ה' אֲרִי טָב

תוספת "בית" מדוע תרגם "מקוה המים" בתוספת "בית כְּנִישָׁת מֵאָה" (בית כינוס המים) וכמוהו גם "אך מעין ובור מקוה מים" (ויק' יא לו) "בית כְּנִישָׁת מֵאָה"?³⁸ כי

34. ב"ר, פרשה ד: "כחלל שבין הארץ לרקיע כך יש בין רקיע למים העליונים. יהי רקיע בתוך המים ביניים ובינתיים. אמר ר' תנחומא אנא אמר טעמא: אילו נאמר ויעש אלהים את הרקיע ויבדל בין המים [וגו'] אשר על הרקיע, הייתי אומר על גופו שלרקיע המים נתונים, כשהוא אומר ובין המים אשר מעל לרקיע הוי המים העליונים תלויים במאמר".

35. "אמר ר' יהודה שני רקיעים הם שנה' 'הן לה' אלהיך השמים ושמי השמים" (חגיגה יב ע"ב). ושם יד ע"ב: "אל תאמרו מים מים", וראה שם בר"ח). "צופה הייתי בין מים העליונים למים התחתונים, ואין בין זה לזה אלא שלש אצבעות בלבד" (שם טו ע"א).

36. ועיין עוד: "על הגמלים על העין" (בר' כד לו) "עֵלְוֵי גְמֻלָּא עַל עֵינָא"; "ממעל לחשב האפוד" (שם' כח כז) "מַעֲלֵי לְהַמְנִן אֵיפּוֹדָא"; "גחלי אש מעל המזבח (ויק' טז יב) "מַעֲלֵי מִדְּבָחָא".

37. גם "תִּקְוֹת חוֹט הַשָּׁנִי" (יהו' ב יח) שנתפרש ברש"י "לשון קו וחבלי" הוא מעניין זה: החוטים נקוים (נקבצים) יחד לחבל. אבל עיין גם דעת רד"ק בביאורנו לשם' כח לב ("שפה" - "תורא"). על קוה בפעל עיין "לשועתך קויתי ה'" (שם מט יח) "לְפִוְרְקִנָּה סִבְרִית ה'". וראה "מתורגמן" (שורש כנש): "וכן תרגום של "אסף" ו"קבץ" ו"קהל" ו"קוה" כולם מתורגמים בלישנא כְּנִישָׁתָא. וכן כל לישנא עָדָה וְעָדָת מתורגמים בלישנא כְּנִישָׁתָא. וכן עצרת".

38. לדעת "מרפא לשון" שתי מסורות הניקוד - "כְּנִישָׁת מֵאָה" ברבים, או "כְּנִישָׁת מֵאָה" ביחיד - משקפות שתי הסתכלויות על הים: האם הוא אחד, או שנחלק לאוקיינוסים שונים. השווה מקוואות ה' ד: "כל

בנוסף למשמעו הראשוני של בֵּית כבניין, דירה, או מקום מגורים כגון "כי תבנה בֵּית חדש" (דב כב ח), במקרא הורחבו שימושי בֵּית לעניינים נוספים: לציון מטרת המקום ותכונתו, כגון "בֵּית הַסֵּהר" (בר' לט כ), "בֵּית הַחֶרֶף" (עמוס ג טו), "בֵּית הַיֵּין" (שה"ש ב ד) וכן לחלל ומקום קיבול, כגון "בֵּתִים לְבָרִיחַם" (שמי' כו כט), "לְבֵתִים לְבָדִים" (שם לו יד).

בארמית הורחבו שימושי בֵּית עוד יותר מלשון המקרא. לפעמים בֵּית מציין תכונת מקום כגון, "ישב אהלים" (בר' כה כו) "מִשְׁמִישׁ בֵּית אוֹלְפָנָא"; "גורן האטד" (בר' נ י) "בֵּית אִידְרִי דְאָטֵד"; "ערי מסכנות" (שמי' א יא) "קְרָוִי בֵּית אוֹצְרִי"; "שִׁפְף הַדֶּשֶׁן" (ויק' ד יב) "בֵּית מִישַׁד קְטָמָא"; "מקום מקנה" (במי' לב א) "בֵּית בָּעִיר". ויש שהוא מציין מקום קיבול כגון, "בשקתות המים" (בר' ל לח) "בֵּית שְׁקִיָּא דְמִיָּא"; "מסוה" (שמי' לד לג) "בֵּית אָפִי מְצָחָא" וגם **כֶּאֱן**: "בֵּית פְּנִישֶׁת מִיָּא", בית קיבול המים.³⁹ וב"אדרת אליהו" (מהגר"א ז"ל) הוכיח כי "ים" במקרא זוהי קרקעיתו, ככתוב "כִּי מְלֹאָה הָאָרֶץ דְּעָה אֶת ה' פְּמִים לִים מְכַסִּים" (ישעי' יא ט). וכבר קדמו רבינו בחיי שנשמך על תרגום פסוקו "וּלְבֵית פְּנִישֶׁת מִיָּא קָרָא יָמִי".⁴⁰

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תִּדְשָׂא הָאָרֶץ דְּשָׂא עֲשֹׁב מִזְרִיעַ זֶרַע עֵץ פְּרִי עֵשָׂה פְּרִי לְמִינוֹ
אֲשֶׁר זָרְעוּ בּוֹ עַל הָאָרֶץ וַיְהִי כֵן
וַאֲמַר ה' תִּדְאִית (ח"נ: תדאי) אֲרַעָא דְתָאָה עֲסָבָא דְבֵר זֶרְעִיה מִזְדְּרַע אֵילָן פִּירִין עֲבִיד
פִּירִין לְזַנְיָה דְבֵר זֶרְעִיה בֵּיה עַל אֲרַעָא וַהֲוָה כֵּן

^{39,40}אמרי

מושא פנימי א. "תִּדְשָׂא הָאָרֶץ דְשָׂא" היא דוגמה ראשונה בתורה ל"מושא פנימי": פועל הנקשר לשם הנגזר ממנו, המשמש לו מעין מושא כגון, "שֵׁם פְּתָדוּ פְתָד" (תהי' יד ה), "תִּטָּא תִטָּאָה יְרוּשָׁלַם" (איכה א ח), "וַיִּצֶם דָּוִד צֹם" (שמי' ב יב טז) וכדומה. המושא בדוגמאות אלו אינו אלא הפועל עצמו בהדגשה מיוחדת. בתרגומי מושא פנימי שומר אונקלוס על נאמנות לסגנון הכתוב ומתרגם את השם והפועל בשורש ארמי משותף. מכאן "תִּדְשָׂא הָאָרֶץ דְשָׂא" – "תִּדְאִית אֲרַעָא דְתָאָה" בגזירת פועל "תדאית"

הימים כמקוה שנאמר ולמקוה המים קרא ימים דברי ר' מאיר. ר' יהודה אומר הים הגדול כמקוה לא נאמר ימים אלא שיש בו מיני ימים הרבה". כנגד זאת בפסוק "מקוה מים" (ויק' יא לו) מתורגם "קְנִישֶׁת" ביחיד, על פי העניין.

39. וכן (בהשפעת הארמית?) הורחבו שימושי בֵּית גם בלשון חז"ל: לתכונת המקום כגון, "בית דין", "בית הטבילה", "בית הפרס", "בית המשתה" ועוד. למקום קיבול כגון, "בית הבליעה", "בית יד של חלוק", "בית התורפה", "בית הרעי" ועוד. ומצינו תוספת "בית" גם לציון זמן כגון "יום הַלֵּדָה את פרעה" (בר' מ כ) "יום בֵּית וְלָדָא דְפָרְעָה", עיין בפירושו שם. כנגד זאת כאשר בֵּית בא בהוראה מושאלת למשפחה או קבוצת אנשים כגון "בית ישראלי", "בית יוסף", "בית חלוץ הנעל", מוסיף המתרגם תיבת "אנש" כגון: "וישמע בֵּית פרעה" (בר' מה ב) "וּשְׁמַע אָנְשׁ בֵּית פָּרְעָה". כמבואר שם בהרחבה.

40. רבינו בחיי: "ולמקוה המים קרא ימים. אין שם הים נקרא על המים כי אם על החפירה, וזהו שתרגם אונקלוס: ולבית כנישות מים, כלומר החפירה, שהוא בית המקוה שהמים נקוים שם, וכן אמר הכתוב: "כמים לים מכסים" כי המים מכסים את החפירה הנקרא ים"